

Statenvoorstel 18/09 A

Voorgestelde behandeling:

PS-vergadering : 24 april 2009

Statencommissie : Commissie Bestuur en Middelen, 3 april 2009

Onderwerp

Investeringsprogramma Essent

's-Hertogenbosch

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

Directie

Economie & Mobiliteit

Bijlage(n)

1

Aan Provinciale Staten van Noord-Brabant,

Samenvatting

Er doet zich in de provincie Noord-Brabant momenteel een uitzonderlijke situatie voor: enerzijds grijpt de mondiale economische recessie voelbaar om zich heen, anderzijds lijkt de op handen zijnde vervreemding van de aandelen van Essent de financiële ruimte te creëren voor het ontwikkelen van krachtige provinciale initiatieven die de welvaartsontwikkeling en internationale concurrentiepositie van Brabant op lange termijn kunnen versterken.

Niet alleen de huidige economische recessie, maar ook de wereldwijde voedsel-, klimaat-, en energiecrisis hebben gevolgen voor welvaart en welzijn van Noord-Brabant op lange termijn. Zo krijgen we te maken met de gevolgen van een substantiële stijging van de wereldenergiebehoefte in de komende 20 jaar, in een situatie waarin de eenvoudig winbare olie- en gasreserves op raken. Bovendien staan de kernkwaliteiten van Brabant onder druk waardoor de leefkwaliteit zichtbaar achteruit zal gaan. Deze situatie vraagt om onconventioneel en doortastend, anticyclisch optreden van de provincie en haar maatschappelijke partners. Een investeringsprogramma gekoppeld aan de Essent gelden, maakt dit mogelijk.

Net als in het verleden meerdere malen het geval is geweest, staat Noord-Brabant voor een periode van ingrijpende verandering. Er breekt een nieuwe cyclus aan die een heroriëntatie op de uitgangspunten van het vigerende sociaal-economische ontwikkelingsmodel noodzaakt. De economische uitgangssituatie van Brabant is goed; echter de internationale positie van Brabant staat onder druk. De unieke kans van middelen die beschikbaar komen, maken een fors investeringsprogramma voor duurzame welvaartsgroei mogelijk. Er is hierbij gekozen te focussen op kennis, vanuit de gedachte dat kennis, innovatie en ondernemerschap de sleutels tot welvaartsgroei en tot oplossing van veel ecologische en sociaal-maatschappelijke vraagstukken zijn.

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

Investeren in de kenniseconomie is niet alleen van groot belang voor de economische kracht van Brabant, maar levert ook een substantiële bijdrage aan duurzame ontwikkeling. Bovendien verwachten wij op deze wijze het MKB kwalitatief te stimuleren en daarmee het geïnvesteerde kapitaal snel terug te verdienen. Duurzame productiviteitsgroei is de sleutel: de kunst is om meer te doen met minder, slimmer, energiezuiniger en schoner.

Het voorgestelde investeringsprogramma bestaat uit een samenhangend pakket. Voor een optimale werking van de Brabantse kenniseconomie op lange termijn, zijn verschillende randvoorwaarden van belang. Het programma bestaat daarom uit vier pijlers: (1) kennis(benutting) en innovatie, (2) bereikbaarheid, (3) duurzame energie en (4) leefomgeving, met name sport en cultuur.

Door te investeren in deze vier pijlers geven wij niet alleen een extra impuls aan de ambities uit het bestuursakkoord, maar dragen wij ook bij aan versterking en verdieping van nationale en Europese doelstellingen op het terrein van kenniseconomie, zoals onder meer geformuleerd in de “Langetermijnstrategie Nederland Ondernemend Innovatieland” van het Kabinet (Naar een agenda voor duurzame productiviteitsgroei, juni 2008, TK 27406, nr. 120) en de “Lissabonstrategie” (EU, maart 2000) van de Europese Unie. Noord-Brabant is een belangrijke motor voor de Nederlandse en Europese kenniseconomie. Een aanzienlijk deel van alle investeringen in onderzoek en ontwikkeling vindt in Brabant plaats. Bekend is dat juist in Brabant, ten opzichte van andere Europese regio's met vergelijkbare potenties, relatief weinig publieke middelen worden geïnvesteerd in kennisontwikkeling. Door een extra publieke investering in kennis kan de bijdrage van onze regio aan de nationale en Europese doelstellingen vergroot worden.

Het investeringsprogramma is, voor zover mogelijk, uitgewerkt in concrete maatregelen. Voor de meeste thema's is een dergelijke concretisering echter nog niet aan de orde; bovendien willen wij het investeringsprogramma eerst aan uw Staten ter goedkeuring voorleggen. Om de verdere uitwerking en -uitvoering vorm te geven, dient er ook aandacht te zijn voor de organisatie, de betrokkenheid en bijdrage van maatschappelijk partners, kennis- en onderwijsinstellingen, en het Brabantse bedrijfsleven.

Het voorstel is uitgewerkt aan de hand van vier onderdelen:

(1) De provinciale visie op de kenniseconomie van de toekomst in de vorm van een essay. Het essay schetst een integrale (middel)lange termijn agenda voor kennis en innovatie met ambitieuze doelen om van Noord-Brabant een sterke, energie-onafhankelijke, bereikbare en duurzame kenniseconomie en “dé regio van talenten” te maken.

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

(2) Een nadere uitwerking van het essay in een investeringsprogramma op hoofdlijnen. Het programma omvat bovengenoemde vier pijlers (kennis en innovatie, bereikbaarheid, duurzame energie en leefomgeving) en is een richtsnoer voor provinciale maatregelen op een breed terrein. Concreet heeft het programma betrekking op: (1) een versterking en betere benutting van de kennisbasis in Brabant en van het innovatief vermogen en ondernemerschap, (2) een verbetering en optimalisering van de bereikbaarheid, (3) een versterking van de 'energie-onafhankelijkheid' van Brabant en, tot slot, (4) een verbetering van de toegankelijkheid van voorzieningen en een versterking van het culturele- en topsportklimaat in Brabant. Per pijler wordt aangegeven investeringslijnen kansrijk zijn, wat de tijdhorizon daarvan is en welke effecten worden beoogd.

(3) Een financiële paragraaf waarin het investeringsprogramma van een financiële onderbouwing op hoofdlijnen wordt voorzien. Tevens wordt, eveneens op hoofdlijnen, een inschatting gegeven van het economisch rendement en multiplier effect .

(4) Een procesvoorstel voor de verdere uitwerking van het investeringsprogramma met publieke en private partners in Noord-Brabant. De investeringsagenda dient nadrukkelijk begrepen te worden als een gezamenlijke richtsnoer voor publieke en private partijen in Noord-Brabant. Samenwerking met andere partijen is niet alleen wenselijk, maar ook noodzakelijk voor een maximaal economisch rendement van de voorgestelde publieke investeringen.

U heeft aangegeven dat u alleen wilt beslissen over de vervreemding van de aandelen Essent als u inzicht heeft in de besteding van de vrijkomende middelen. Met voorliggend voorstel komen wij tegemoet aan uw verzoek.

Tot slot van deze samenvatting merken wij op dat in een apart Statenvoorstel (20/09) de 'uitvoering toekomststrategie Essent' aan u wordt voorgelegd.

1. DE ESSENTIE van KENNIS

Het organiserend vermogen van Brabant

“Verandering doet leven”. Deze bekende strofe van de dichter Jan Greshoff typeert vanuit historisch perspectief op treffende wijze de maatschappelijke ontwikkeling van Brabant. Sinds het ontstaan, eind achttiende eeuw, van Noord-Brabant kenmerkt de provincie zich immers door een continu moderniseringsproces. Ruimte, cultuur en economie hebben zich telkens vernieuwd in reactie op ingrijpende interne en externe ontwikkelingen. Denk bijvoorbeeld aan de agrarische modernisering in de negentiende eeuw, de explosieve bevolkingsgroei en industrialisatie in de vroege twintigste eeuw en de ontzuiling en deïndustrialisatie in de tweede helft van de twintigste eeuw. Wie achteraf terugkijkt op deze schokgolven van verandering, ziet dat ze op een succesvolle wijze zijn ‘verwerkt’ door de Brabantse samenleving.

‘Van den nood eene deugd maken’, zich naar de tijd en de omstandigheden schikken, intelligent meebewegen, het lijkt typerend voor de manier waarop Brabant de afgelopen decennia heeft gereageerd op nieuwe maatschappelijke opgaven. Het mobiliserend vermogen om op veranderingen in te spelen in Brabant is opvallend. De redenen hiervoor zijn divers en veelvormig. Het heeft te maken met de relatief sterke identificatie met het eigen, Brabantse grondgebied en een traditie van onderlinge samenwerking. Zodra de Brabanders in de negentiende eeuw hun eigen overheid mochten kiezen, zijn overheid, burgerij, maatschappelijke organisaties en kerk gaan samenwerken om Brabant op te stoten in de vaart der volkeren. De in Brabant dominante corporatistische cultuur van politiek-bestuurlijke samenwerking, gecombineerd met een zekere trots op het streekeigene loopt synchroon met het regiobewustzijn en katholicisme in de tijd van de verzuiling.

Het rooms-katholieke regionalisme heeft niet alleen in materiële, maar ook in culturele zin zijn sporen getrokken in de Brabantse samenleving. Zo zijn het gevoel voor gemeenschap en een collectieve denkwijze in Brabant, meer dan in andere provincies aanwezig. Het organiserend vermogen in Brabant is hoog, getuige onder meer de succesvolle netwerken van overheid, onderwijs, bedrijfsleven en civil society om de sociaal-economische structuur te versterken. Dit patroon heeft geresulteerd in een maatschappijvisie die erop gericht is zoveel mogelijk Brabanders te laten delen in duurzame welvaart. Vanuit de gedachte dat het bereiken van resultaten niet zozeer wordt bereikt door stoere daadkracht, maar door slim verbinden, door het organiseren van draadkracht, zoals WRR-voorzitter Van de Donk het treffend omschrijft. Hierdoor zijn de afgelopen decennia allerlei sociale netwerken in het leven geroepen die de modernisering van een kleurrijk Brabant in goede banen leiden.

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

Zowel tijdens de voor- en naoorlogse industrialisatie, als in de daarop volgende moderniseringsfasen, is het niet zozeer de vrije markt geweest, maar juist de verbinding van die markt met de sociale en culturele gemeenschap, die de verklaring geeft voor de opvallend duurzame welvaartsgroei van Brabant in de twintigste eeuw. Niet voor niets was het befaamde naoorlogse welvaartsplan van De Quay en de zijnen een krachtige uiting van de wens om de Brabantse economische ontwikkeling te verbinden met een bredere maatschappelijke agenda. Dat geldt evenzeer voor de omarming van duurzaamheid in het Brabants manifest eind jaren negentig, toen de agrarische sector onder druk stond door dierziekten en milieubelasting. De reactie hierop, de grootschalige reconstructie van de Brabantse zandgronden, is niet voor niets doordrenkt van het zoeken naar een optimale balans tussen sociale, economische en ecologische belangen. Economische ontwikkeling is in Brabant nooit een doel op zichzelf geweest maar altijd het resultaat van een combinatie van welbegrepen eigenbelang en engagement met de toekomst van Brabant.

Heroriëntatie op de toekomst

Maar duurzame welvaartsgroei gaat niet vanzelf, laat staan van een leien dakje. Er doen zich vandaag nieuwe problemen voor. Evenals in het verleden staat Brabant voor een complexe maatschappelijke opgave. Brabant moet het hoofd bieden aan zowel acute als lange termijn problemen. Welvaart en welzijn in Brabant staan op korte termijn onder druk door de economische recessie. Deze wordt aangewakkerd door de kredietcrisis en op lange termijn door de groeiende internationale concurrentiestrijd tussen steden en regio's, het klimaatvraagstuk en een slinkende olievoorraad met alle gevolgen voor de energievoorziening en de geopolitieke wereldorde.

De directe gevolgen van de financiële-, de klimaat- en de energiecrisis nopen tot een bezinning op de economische orde in Brabant. In die zin is de crisis een crisis in de klassieke betekenis van het woord. Hij laat ons beseffen dat we aan het einde van een sociaal-economische cyclus voor een aantal fundamentele keuzen komen te staan. Hoewel voorspellingen op lange termijn riskant en onzeker zijn, is de veronderstelling dat de Brabantse economie van de toekomst met een aantal wezenlijke veranderingen te maken krijgt: minder arbeidskrachten (vergrijzing), stijgende energielasten (uitputting fossiele brandstoffen en grondstoffen) en vermindering van de productie (globalisering). Brabant zal zich moeten heroriënteren, zoals tijdens de hiervoor aangehaalde breukmomenten in de regionale geschiedenis. Dat brengt kansen en bedreigingen met zich mee. Kansen die des te beter benut kunnen worden als de regio voorbereid is om daarop in te spelen. Bedreigingen die harder kunnen aankomen als de regio deze onderschat.

Echter, ook nu weer kan Brabant van de nood een deugd maken door voortvarend in te spelen op de lange termijn, door slim traditie en moderniteit

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

te verbinden en vanuit haar eigen kracht en sterkten op zoek te gaan naar een nieuwe toekomst. Anders dan tijdens de breukmomenten in het verleden, doet zich nu een unieke situatie voor. Brede vernieuwingsprocessen komen niet makkelijk tot stand en mislukken ook nogal eens. Maar eens in de zoveel tijd grijpen de maatschappelijke raderen vanuit de verschillende domeinen zodanig in elkaar in dat ze elkaar versterken. Dat lijkt nu te gebeuren. Enerzijds grijpt de economische recessie voelbaar om zich heen, anderzijds lijkt de op handen zijnde vervreemding van de aandelen van Essent de financiële ruimte te creëren voor een krachtige, publieke investeringsimpuls die de noodzakelijke heroriëntatie een extra duw kan geven. In die zin is sprake van een unieke, eenmalige kans op een bijzonder momentum in de geschiedenis van Brabant. Wanneer goed benut, ontstaat uit deze bijzondere combinatie van omstandigheden (crisis) en mogelijkheden (middelen Essent) het duurzaam toekomstperspectief op Brabant, dat ten goede komt aan welvaart en welzijn van alle Brabanders.

De uitgangssituatie voor een heroriëntatie van Brabant is op zichzelf genomen goed te noemen. De huidige situatie kenmerkt zich immers niet door het vastzitten in bestaande structuren. In het verleden gemaakte keuzes staan een aantrekkelijke sociaal-economische toekomst voor Brabant op het eerste gezicht niet in de weg. Het Brabantse ontwikkelingsmodel waarin economische groei continu is gecombineerd met sociale, culturele en ecologische doelstellingen heeft op een aantal terreinen goed uitgewerkt. Zo heeft het model in ruimtelijke zin geresulteerd in een aantrekkelijk en comfortabel stadslandschap, een fijnmazig mozaïek waarin steden, dorpen, grote groengebieden en open landschap gelijkmatig zijn verspreid. Brabant combineert in dat verband het beste van twee werelden. De stad is overal en tegelijkertijd is het landschap altijd binnen handbereik, of omgekeerd, het landschap is overal, en tegelijkertijd is de stad binnen handbereik. In sociaal-cultureel opzicht heeft het ontwikkelingsmodel geleid tot een sterk netwerk van (beroeps)onderwijsinstellingen, een bloeiend verenigingsleven in de dorpen en een aantal (inter)nationaal toonaangevende instellingen op het terrein van kunst en cultuur in de steden.

In economisch opzicht, tenslotte, is de geleidelijke maar gestage groei naar een kenniseconomie opvallend. Brabant schakelt in snel tempo om van een agrarische, via een industriële, naar een door kennis en informatie gedomineerde economie. Binnen een halve eeuw hebben de zonen en dochters van de kleine katholieke boeren zich ontwikkeld tot trekkers van de moderne dienstverlenende economie. Daarbij is het verleden niet zonder meer aan de kant geschoven. Zo werkt de agrarisch-industriële basis uit vorige fasen op allerlei terreinen door in het huidige economisch bestel. De economische structuur van de regio is gefundeerd op een sterke industriële historie van hechte relaties tussen grote internationaal opererende bedrijven en een

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

kwalitatief, sterk technisch georiënteerd netwerk van toeleverend MKB. Dit vormt het economisch fundament van Brabant. Vandaar dat het kenniscomplex in Brabant nog altijd een sterk 'industrieel' karakter kent. Er is een uitzonderlijke en vrij unieke combinatie te vinden van kennisintensieve bedrijven en hoogwaardige maakindustrie, van agro-food tot elektronica. Deze industriële sectorstructuur wijkt af van de Nederlandse en is vanuit internationaal perspectief gezien zeer sterk.

Concurrerend vermogen

Een blijvend sterke positie van Brabant op Europese en mondiale schaal is echter allerm minst gegarandeerd in een zich permanent versnellende omgeving. De eerste tekenen van een lichte achteruitgang dienen zich al aan. Afgelopen jaren is Brabant op diverse innovatie- en kenniseconomische indexen gezakt door een te geringe aantrekkingskracht op kenniswerkers, de terugval in de groei van patenten en de achterblijvende, publieke uitgaven in onderzoek en ontwikkeling. Dat heeft alles te maken met een verscherpte internationale concurrentie. De omslag naar een kennis- en netwerkeconomie is gepaard gegaan met een snelle globalisering, waardoor regio's en steden uit verschillende landen scherpe concurrenten van elkaar zijn geworden. De globalisering brengt steeds meer regio's in de wereld onder hetzelfde marktregime. Ze strijden steeds vaker om het aanwezige financieel en menselijk (sociaal) kapitaal. Waar loonconcurrentiële voordelen verdampen, worden profilerende vestigingsfactoren steeds belangrijker. Brabant vormt daarop geen uitzondering en dient zich te verhouden tot andere krachtige stedelijk-economische netwerken, zowel in de directe omgeving (Randstad, Vlaamse Ruit, Ruhrgebied) als daarbuiten (München, Helsinki, Stockholm).

Op de middellange en lange termijn zijn er verschillende ontwikkelingen die de positie van Brabant als kennisregio bedreigen, en tegelijkertijd ook kansen bieden. Denk bijvoorbeeld aan de toekomstige arbeidsmarkt. Brabant is een van de sterkst vergrijzende provincies. De verwachting is dat beroepsbevolking tussen 2008 en 2040 zal teruglopen met ruim 170.000 mensen (-11,5%). Dit zal de komende jaren in alle branches voor een sterk oplopende vervangingsvraag zorgen en werkt in Brabant eerder en sterker door dan in de meeste andere delen van Nederland. SER Brabant doet de voorspelling dat er bij ongewijzigd beleid in 2015 al sprake is van een tekort van tienduizenden werknemers in Brabant. Door de krimpende beroepsbevolking en een vraag naar arbeid die (weliswaar niet op de korte termijn) blijft groeien, is het een opgave voor Brabant om zoveel mogelijk mensen inzetbaar te maken en te houden. De Brabantse economie zal steeds sterker afhankelijk zijn van arbeidsmigranten.

Een ander aandachtspunt vormt de valorisatie van kennis. Om optimaal rendement uit kennis te halen moeten kennisinstellingen, bedrijfsleven en

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

overheid samenwerken en aandacht besteden aan kennisdeling, kennisbenutting, vraagsturing, ondernemerschap en het wederzijdse gebruik van faciliteiten en voorzieningen. Het open innovatiemodel van de Eindhovense High Tech Campus waarin het wereldwijd georiënteerde Philips samenwerkt met universiteiten, technologische instituten, subcontractors, klanten en zelfs concurrenten, vormt een eerste succesvolle aanzet daartoe. Deze campus is niet alleen in kennistechnologisch opzicht een interessant model, maar toont door de architectonische en landschappelijke inrichting en vermarkting van het model tevens aan dat ecologische verrijking, economische efficiency en sociaal-culturele profilering op een prettige manier kunnen samengaan. Dit model kan mogelijk ook op andere plekken in Brabant met andere trekkers, zoals de automotive, maintenance en agrofood sector, worden toegepast.

Daarnaast speelt het vraagstuk van de bereikbaarheid. Hoewel sommige pleitbezorgers van de nieuwe economie in het glasvezeltijdperk de *death of distance* voorspellen, blijkt fysieke bereikbaarheid in de praktijk allerm minst overbodig. Elektronische contacten (high tech) verminderen niet het belang van sociale contacten (high touch). Innovatie is en blijft een interactief, mensgebonden proces. Daarom is een goede bereikbaarheid van groot belang, zowel voor personen als goederen. Juist vanwege de typisch fijnmazig ruimtelijk-economische structuren van Brabant (met een sterke positie van de maakindustrie en logistiek) is transport niet alleen via het snelwegen-, maar ook het onderliggend provinciaal wegennet noodzakelijk. De doorstroming op veel provinciale wegen is echter onvoldoende. En hoewel de positie van Brabant ten opzichte van belangrijke economische verkeersassen en als voorland van een aantal beeldbepalende kerngebieden in Noordwest-Europa weliswaar gunstig is, scoort de regio minder goed op internationale bereikbaarheid. De ligging van Brabant dient op termijn beter te worden uitgebuit, bijvoorbeeld door meervoudige hogesnelheidsontsluitingen (HST-connectie met Duitsland) en een verdere ontwikkeling van Eindhoven Airport voor de burgerluchtvaart.

Tevens is de Brabantse economie conjunctuurgevoelig. De Brabantse economie beweegt daardoor veel sterker mee met de wereldconjunctuur dan de Nederlandse economie als geheel. Ongeveer een kwart van de Brabantse arbeidsplaatsen (zo'n kwart miljoen) bevindt zich in extra conjunctuurgevoelige sectoren. Brabant staat onder permanente druk van landen waar technologische kennis goedkoper kan worden geproduceerd. Het efficiency-model, met accent op het uitnutten van de huidige technologische opties, is op de langere termijn niet langer zelfstandig houdbaar. Creatie van economische variëteit en diversificatie is hierop een antwoord. De kenniseconomie van Brabant dient niet eenzijdig gebaseerd te zijn op onderzoek en ontwikkeling in de technologische sector. Kenniseconomie is méér dan technologische ontwikkeling alleen. Er kan ook vernieuwing plaatsvinden in de 'zachtere',

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

sociaal-culturele kant van kennissector, zoals in de handel, diensten, cultuur en design. Juist vernieuwing op de kennisdimensie innovatie (technologisch én niet-technologisch) heeft versterking, omdat Brabant hierop nationaal gezien lager scoort dan verwacht. Dit heeft onder meer te maken met het karakter van het Brabantse MKB: te weinig innovatieve koplopers, teveel volgers.

Tot slot is de internationale uitstraling van Brabant een aandachtspunt. De culturele, ecologische en economische kwaliteiten van Brabant moeten zichtbaarder zijn op het mondiale speelveld. Een initiatief als Brabant Culturele Hoofdstad kan daar zeker aan bijdragen. Kenniseconomie draait immers ook om een bruisend klimaat waarin buitenlanders zich willen vestigen en ook de Brabander zelf zich thuis voelt.. Zachte eigenschappen zoals creatief vermogen zijn tot op zekere hoogte ook een kwestie van perceptie. In veel kennisregio's is niet voor niets sprake van bijzondere gebeurtenissen of evenementen op het terrein van sport en cultuur die mee hebben geholpen om de regio op de kaart te zetten, media aandacht te trekken en die tegelijkertijd beeldbepalende gebouwen achterlaten in het landschap. Hier valt voor Brabant zeker nog een ontwikkelslag te maken.

Kansen voor kennis

Kennis zal dus een steeds grotere rol spelen in de economische ontwikkeling en het creëren van toegevoegde waarde en werkgelegenheidsgroei. Deze belangrijke 'grondstof' is een doorslaggevende concurrentiefactor geworden. Wil Brabant overleven in concurrentie met andere kennisregio's, dan zal ze deze grondstof op allerlei terreinen beter moeten benutten, er creatiever mee om moeten leren gaan. Brabant is voor de kenniseconomie in toenemend mate afhankelijk van de ontwikkeling en vermarkting van innovatieve producten en diensten. Het scheppen van een topmilieu voor de ontwikkeling van die innovatieve producten en diensten en het smeden van innovatieve combinaties van bestaande, Brabantse sterkten is essentieel. De kunst is om een spiraalwerking op gang te brengen tussen internationale stromen van financieel en menselijk kapitaal en fysieke, sociale en culturele kwaliteiten van de regio, het typische DNA van Brabant. Er ligt de opdracht om tot slimme innovaties te komen die niet alleen afhankelijk zijn van investeringen in geld, maar die steeds meer vragen om voldoende kwalitatief cultureel en sociaal kapitaal en goed geschoold talent. Het gaat immers niet alleen om kennis, maar ook om het verkrijgen van nieuwe competenties, zeker wanneer zich nieuwe typen problemen voordoen. Om daar snel op in te kunnen spelen zijn 'brugbouwende' netwerken essentieel. In dit type netwerken worden contacten gelegd tussen individuen met diverse achtergronden en expertisenetwerken. Het bouwen van dergelijke bruggen is sterk afhankelijk van de kracht van het sociale netwerk in de regio. Dat netwerk is in Brabant van buitengewone kwaliteit; het bevordert solidariteit en verruimt de identiteit, waardoor een 'wij-gevoel' ontstaat in plaats van een 'ik-gevoel'.

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

Ondernemers en investeerders kiezen steeds vaker hun vestigingsplaats op grond van regiospecifieke eigenschappen. Juist hier moet Brabant haar onderscheidend profiel versterken. Het is zaak een uitmuntend vestigingsklimaat te creëren. Het scenario dat zich opdringt, is Brabant als topkennisregio, als voortrekker van de innovatieve regio's in de wereld. In Brabant dienen wetenschap, industriële innovatie en creativiteit de kans te krijgen tot bloei te komen. Het zijn juist deze kwaliteiten, de kennisinstellingen (universiteiten, Hogescholen, MBO), de (maak)industrie, de laboratoria en de researchcentra (High Tech, Automotive, Supply Chain en Maintenance Campus) gekoppeld aan een comfortabel dorpenlandschap en middelgrote Europese stedelijkheid met veel historie en cultuur, die de aantrekkingskracht van Brabant op kenniswerkers en creatievelingen bepalen. Deze agenda biedt tevens kansen voor het oplossen van de klimaat- en energieopgaven van de toekomst. Kennis en innovatie in de sectoren duurzame energie en schone brandstoffen zijn wereldwijd te verkopen en creëren ook werkgelegenheid. Innovatie in de energieproductie en -besparing sluit aan bij de technologische *know-how* die reeds op dit terrein in de regio aanwezig is en kan op termijn een Brabants speerpunt worden.

Brabant kan zowel invulling geven aan de rijksagenda die erop gericht is om met Nederland op het terrein van hoger onderwijs, onderzoek en innovatie tot de voorhoede te gaan behoren (Kennisinvesteringsagenda), als aan de Europese agenda (Lissabon) die inzet op een positie van Europa als meest concurrerende en dynamische kenniseconomie van de wereld. Wil een dergelijke strategie kans van slagen hebben, dan vraagt dat om een open oog voor verbindingen tussen sectoren, technologieën en regio's. Een dergelijke 'onbegrensde' kan prima samengaan met focus in beleid. De regio dient prioriteit aan te brengen in de kennisinvesteringen en innovatie. Het kennis- en innovatieprofiel van Brabant moet dé leidraad zijn voor omvangrijke investeringen en ontwikkelingen.

Samen stimuleren en investeren

Streven naar een topkennisregio betreft een dubbele opgave waarin het stimuleren van de economische ontwikkeling van Brabant samengaat met het bevorderen van een aantrekkelijk en veerkrachtig landschap, het faciliteren van culturele identiteit en diversiteit en het bevorderen van sociale samenhang en participatie. Deels is de basis in het Brabantse kennishuis hiervoor al aanwezig. Dit stevig fundament maakt het boven in het Brabantse kennishuis mogelijk om bestaande groeiclusters te versterken, nieuwe clusters uit te bouwen, talent aan te trekken, en nieuwe kennis te ontwikkelen. Het betreft dus de gelijktijdige versterking van de fundering en een verhoogde inzet op de bovenste 'verdiepingen'. Dat laatste is allerm minst een elitaire operatie. Niet iedere Brabander hoeft in de meest kennisintensieve en –innovatieve sectoren te werken om ervan te profiteren. Bedrijven die innovatieve producten op de markt brengen hebben toeleveranciers nodig die minder complexe

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

deelproducten maken. Andere bedrijven produceren de ontwikkelde concepten in gewijzigde vorm of voor een nichemarkt. Datzelfde geldt voor de arbeids- en woningmarkt. Als de top daarvan voldoende verandert, profiteert de basis er van mee.

Hoewel realisatie van deze meervoudige opgave complex is, is ze tegelijkertijd ook op typisch Brabantse maat gesneden. Want wederom is de economische ontwikkeling van Brabant geen doel op zichzelf, maar vormt ze onderdeel van een bredere agenda, gericht op duurzame groei van welvaart en welzijn van de Brabantse burgers. Daarnaast vereist de aanpak van deze opgave, naar goed Brabantse traditie, een gezamenlijke inspanning van alle kennis- en onderwijsinstellingen, het (kennisintensieve) bedrijfsleven, maatschappelijke partners binnen en buiten de regio en de overheid. Het organiserend vermogen en ondernemerschap dat daarvoor nodig is, zo laat de historie zien, ruimschoots aanwezig in het Brabantse. Hoewel gezamenlijkheid is vereist, kan de provinciale overheid als katalysator in het proces de omslag naar een daadwerkelijke kenniseconomie sterk stimuleren. Niet alleen door onderwijs en onderzoek in de sectoren die ertoe doen te stimuleren, samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven te faciliteren, maar ook en vooral door fors te investeren in een robuust, en samenhangend pakket aan maatregelen voor de kenniseconomie, geflankeerd door maatregelen op het terrein van duurzame energievoorziening, bereikbaarheid en de verbijzondering van de leefomgeving door sport en cultuur.

De toekomst van Brabant als topkennisregio ligt besloten in een combinatie van het goede Brabantse leven temidden van internationale netwerken, economische concurrentie- en innovatiekracht; een slimme verbinding van regionale kernwaarden met een wereldwijde georiënteerde dynamiek, van traditie en moderniteit. Het beeld dat zich daarbij opdringt is dat van Brabant als een uitgestrekt metropolitaan campuslandschap, een duurzame proeftuin voor kennis, innovatie en creativiteit, een combinatie van high tech, high touch en high green, van Brainport en Brabants Bont. Het past bij de kernkwaliteiten van de regio, de kennisinstellingen, de bedrijvigheid, de creativiteit, het landschap, de manier van leven en het verleden van dit dorpsstedelijke netwerk in een groenblauw mozaïek. Naast het duurzaam versterken van de bestaande Brabantse kernwaarden en -kwaliteiten, vraagt realisatie van dit toekomstperspectief ook om structurele vernieuwing en verandering. Rode draad bij het toegenomen belang van kennis is immers verandering: technologie, internationalisering en demografische en geopolitieke ontwikkelingen zullen blijven zorgen voor een snel veranderende omgeving. Dat is niet erg. Verandering doet leven.

2. INVESTERINGSPROGRAMMA

2.1 Keuzes voor Noord-Brabant

In het essay 'De Essentie van Kennis' is het wenkend perspectief van Noord-Brabant als topkennisregio beschreven. Hierin is aangegeven dat Brabant één van de toonaangevende kennis- en innovatieregio's van Europa kan worden, liggend in een aantrekkelijk en samenhangend groen-stedelijk gebied. Om de transitie van Brabant richting een topkennisregio te realiseren is de inzet op veel, onderling samenhangende, factoren noodzakelijk (zie Bijlage I – 'Fundamenten van de kenniseconomie'). In het essay zijn echter de vier meest kansrijke pijlers benoemd waarop wij onze inzet willen concentreren:

1. Kennis en innovatie;
2. Bereikbaarheid;
3. Duurzame energie;
4. Leefomgeving, in het bijzonder sport en cultuur.

De eerste pijler is de basis voor het ontwikkelen van een volwaardige kenniseconomie en is daarmee de belangrijkste focus. Voor het inzetten op kennis en research & development (R&D) is naast een brede kennisbasis ook het bedrijfsleven een onmisbare component. In Brabant zijn kennis en bedrijfsleven nauw verbonden en deze samenwerking willen wij verder uitbouwen.

Voor realisatie van het perspectief van Brabant als topkennisregio is een uitstekende interne en externe bereikbaarheid van groot belang. Een goed doorstromend snelwegennetwerk, een fijnmazig secundair netwerk en openbaar vervoernetwerk voor de regio, een aantal hogesnelheidslinks met belangrijke stedelijke concentraties en een nabijgelegen vliegveld met verbindingen met belangrijke zakenbestemmingen zijn randvoorwaardelijk. Goede bereikbaarheid van het Brabantse stedelijke netwerk is daarmee een directe afgeleide van investeringen in de kenniseconomie. Om de economische ontwikkeling voor langere termijn te waarborgen wil de provincie tevens inzetten op duurzaamheid. Energie-onafhankelijkheid staat daarbij centraal. Inzet op duurzame energievoorziening is niet alleen kansrijk vanwege de economische potentie die deze milieuvriendelijke groeimarkt biedt, maar sluit ook perfect aan bij de innovatieve industrie die reeds op dit terrein in Brabant aanwezig is.

De vierde pijler, tot slot, betreft de leefomgeving. Ondernemers en investeerders kiezen hun vestigingsplaats steeds vaker op grond van regiospecifieke kwaliteiten. Ook voor (internationaal) talent is niet alleen het werk interessant maar in toenemende mate ook de omgeving waarin dit plaatsvindt. Brabant moet daarom haar onderscheidend profiel versterken met topvoorzieningen en een topklimaat op het gebied van sport en cultuur.

Datum

17 maart 2009

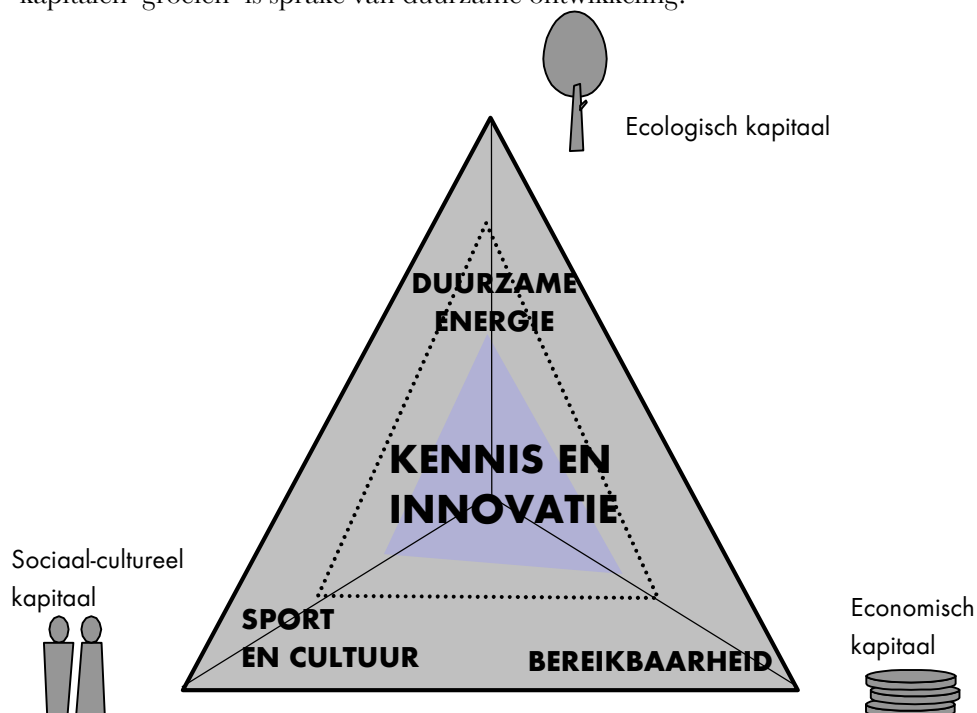
DIS-nummer

1517901

Daarmee kan worden bereikt dat bedrijven en kenniswerkers zodanig worden geboeid en gebonden dat hun creativiteit en ondernemerschap vooral in Noord-Brabant zal worden ingezet en nieuwe welvaart worden gecreëerd.

De centrale gedachtelijn is dat inzet op deze pijlers niet alleen bijdraagt aan de versterking en verbetering van de (inter)nationale positie van Brabant als topkennisregio, maar ook resulteert in een optimale balans van economische, sociaal-culturele én ecologische waarden. De focus op kennis wordt gelegitimeerd vanuit de gedachte dat kennis, innovatie en ondernemerschap de sleutels tot duurzame welvaarts groei en tot oplossing van veel ecologische en sociaal-maatschappelijke vraagstukken in Brabant zijn. Investeren in de kenniseconomie is niet alleen van groot belang voor de economische kracht van Brabant, maar levert ook een substantiële bijdrage aan duurzame ontwikkeling. Duurzame productiviteitsgroei is de sleutel: de kunst is om meer te doen met minder, slimmer, energiezuiniger en schoner.

Het streven naar duurzame productiviteitsgroei en het stimuleren van bestaande en toekomstige economische groeisectoren die milieuvriendelijk zijn, is niet zozeer gericht op het tegengaan of de compensatie van negatieve effecten, maar het maximaal benutten van kansen via een optimale onderlinge versterking van de kapitalen uit de Telos-duurzaamheidsdriehoek: het sociaal-economische, culturele en ecologische kapitaal van Brabant. Wanneer deze kapitalen 'groeien' is sprake van duurzame ontwikkeling.

Figuur 1. Kennis en innovatie als motor van duurzame welvaarts groei in Brabant

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

Redenerend vanuit een dergelijke optimale versterking van de kapitalen, kan vanuit het perspectief van de Telos-driehoek worden betoogd dat de pijler kennis en innovatie zich in het middelpunt van de driehoek bevindt, omdat het bijdraagt aan een versterking van zowel het sociaal-cultureel, ecologisch en economisch kapitaal. Op de drie hoekpunten bevinden zich dan de andere pijlers, die ‘toeleverend’ en ‘ondersteunend’ zijn aan de pijler kennis en innovatie. Inzet op duurzame energie bijvoorbeeld draagt direct bij aan versterking van het ecologisch kapitaal (materialen, grondstoffen en energie), maar levert ook een belangrijke bijdrage aan de kennis- en innovatieagenda, bijvoorbeeld door het gebruik en stimulering van de in Brabant aanwezige technologie om energiewinning door zonnecellen een nieuwe impuls te geven. Tevens wordt door versterking van de sector duurzame energie nieuwe welvaart gecreëerd en industriële innovatie gestimuleerd. Datzelfde geldt voor bereikbaarheid en sport en cultuur. Met de voorgestelde inzet op deze pijlers kan het ontwikkelingsproces van Brabant richting een topkennisregio zo worden vormgeven dat deelbelangen en -waarden op het terrein van economie, ecologie, cultuur en samenleving elkaar maximaal versterken.

2.2 Uitwerking van de investeringslijnen

In de onderstaande paragrafen wordt het voorgestelde investeringsprogramma Essent beschreven in meer concrete investeringslijnen. Per pijler wordt aangegeven aan welke kansrijke investeringen wordt gedacht en, voor zover mogelijk, wordt het beoogde effect en de tijdhorizon benoemd.

2.3 Kennis en innovatie

Voor de extra investeringen in kennis en innovatie staan ons twee sporen voor ogen. Het eerste spoor is dat van binnenlands en buitenlands toptalent dat in onze regio hun ambitie wil realiseren om een eigen bedrijf te starten. Dit betekent dat, behalve meer ontwikkeling van binnenlands talent, onze regio een grotere aantrekkingskracht moet krijgen op innovatieve talenten uit het buitenland die hier hun opleiding volgen en hun bedrijf gaan starten. Talent en succes trekt ander talent aan waardoor de aantrekkingskracht van de regio steeds verder versterkt. Dit is daarmee een spoor van opleiding in techniek en ondernemerschap, van ondersteuning om het idee om te zetten in een product en een businessplan, en dat businessplan in een bedrijf met een vliegende start. Het tweede spoor is het stimuleren en ondersteunen van valorisatie van kennis via open innovatie, samenwerking op incidentele en structurele basis. De beide sporen kruisen elkaar in het concept “campus”, de plaats waar deze samenwerking fysiek vorm krijgt en de benodigde ondersteuning krijgt.

“Door de globalisering is een internationale competitie om toptalent ontstaan, waarbij begaafde onderzoekers gaan werken waar het onderzoeksbudget en de infrastructuur voor onderzoek aantrekkelijk zijn”

NRC Handelsblad, 28 februari 2009

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

Het stimuleren van deze sporen levert Brabant voorzieningen respectievelijk output op die veel breder is dan alleen de ondernemingen die gaan ontstaan. Brabant wil niet alleen talent aantrekken dat zich exclusief en meteen na de opleiding richt op het starten van een eigen onderneming. Een carrière in wetenschap of een bestaand bedrijf draagt evenzeer bij aan de Brabantse toekomst. Datzelfde geldt voor het starten van een onderneming op latere leeftijd, of de gang naar de wetenschap na een carrière in het bedrijfsleven. Ook voor werknemers die van elders naar onze regio zijn gekomen, kan het volgen van een ondernemings- en innovatiegerichte opleiding van groot nut zijn, welke vervolgcarière ze daarna ook kiezen. Vakkrachten en lager geschoold technisch personeel zijn onontbeerlijk om deze ontwikkeling vorm te geven.

Daarnaast zullen we ook mechanismen moeten ontwikkelen die ondernemerstalent zonder productconcept koppelt aan kansrijke ideeën zodat valorisatie optreedt. Ook de genoemde open innovatieaanpak leidt tot vernieuwing, en benut daarvoor soms dezelfde voorzieningen op campussen of dezelfde financieringsinstrumenten. De voorzieningen voor het talentenspoor vormen de ruggengraat voor het innovatieve Brabant van de 21e eeuw. Zowel het investeren in de ontwikkeling van nieuwe bedrijven als in valorisatie biedt mogelijkheden voor (deels) revolverende instrumenten. Het is echter evident dat een groot deel van de baten op een andere plaats dan bij de provincie terecht zal komen. Primair in belastingopbrengsten en verminderde uitgaven bij het Rijk en de gemeentes.

Investeringskennis en innovatie¹

De hiervoor geschetste kansen voor kennis en innovatie (bevorderen talent en ondernemerschap en valorisatie van kennis via open innovatie) kan concreet worden uitgewerkt in vier investeringslijnen:

(1) Pakket van maatregelen voor het bevorderen van **innovatief ondernemerschap** om van kennis naar kunde naar kassa te komen. Dit in samenwerking met kennisinstellingen (universiteiten, HBO, MBO) en het Brabantse bedrijfsleven, in het bijzonder het MKB. Een combinatie van een opleiding gericht op innovatief ondernemerschap en de ondersteuning bij het opbouwen van een eigen bedrijf moet Brabant de aantrekkelijkheid geven voor toptalenten. Waar het internationale profiel van andere kennisregio's primair wordt bepaald door de opleidingsmogelijkheden, wordt dat straks in Brabant

---

¹ Voornoemde omvat tevens de reeds geformuleerde ambities van de Brabantse Kennisinvesteringsagenda. De Brabantse Kennisinvesteringsagenda is de regionale vertaling van, en tegelijkertijd ook de regionale bijdrage aan de nationale agenda en zet in op verhoging van de publieke investeringen in R&D, betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt en valorisatie van kennis. De Kennisinvesteringsagenda zal in het licht van het investeringsprogramma Essent verder worden uitgewerkt.

bepaald door een combinatie van opleiding en ondernemerschap. De kwaliteiten die Brabant heeft op het gebied van design en creatieve economie kan nog een extra meerwaarde geven.

(2) Ten tweede zijn aanvullende investeringen in **valorisatie** gewenst van ongebruikte of onvoldoende gebruikte kennis, met name (bijna) patenten van Brabantse bedrijven en kennisinstellingen. Via pilots wordt onderzocht of de vele patenten die er liggen ook werkelijk omgezet kunnen worden in nieuwe bedrijvigheid. Is het aanbod en de kwaliteit voldoende groot, dan is bundeling van deze activiteiten of een vergaande samenwerking denkbaar. De provincie kan, samen met andere partners, zorgdragen voor het in de markt zetten van nieuwe bedrijven op basis van die patenten. De rol van de provincie is er dan vooral op gericht om middels revolverende financieringsconstructies de stap van idee naar product en/of van product naar productie te ondersteunen. Daarnaast kan de provincie ook optreden als 'launching customer' (afnemen van innovatieve producten en diensten).

(3) De verdere ontwikkeling van de **open-innovatie aanpak** via het campusconcept is de derde investeringslijn. Brabant kent diverse campussen. De bekendste is de High Tech Campus Eindhoven (HTCE), opgezet door Philips. De HTCE vormt een cruciaal onderdeel van de infrastructuur van de Nederlandse en Brabantse kenniseconomie. Deze campus is de "fysieke neerslag" van een open-innovatie aanpak, waarmee niet gezegd is dat open innovatie alleen op campussen plaatsvindt of kan plaatsvinden. Het gezamenlijk oppakken van R&D trajecten door bedrijven, het bouwen van gezamenlijke (onderzoeks)faciliteiten of voorzieningen voor starters/jonge bedrijven legt de kiem voor een campus. Meer nog dan de nabijheid van faciliteiten is de nabijheid van kennis bij mensen, waar informeel een beroep op kan worden gedaan, cruciaal voor het succes van een campus. Naast het bijdragen aan faciliteiten of startersvoorzieningen is onze inzet derhalve die open-innovatiecultuur uit te dragen, te bevorderen en in stand te houden. Ook het open-innovatieconcept van de HTCE zal verder moeten worden uitgebouwd en voor de langere termijn gegarandeerd. Voor de provincie is relevant welke lessen er uit het functioneren van de HTCE zijn te trekken voor de ontwikkeling van nieuwe campussen, zoals de Automotive Campus Helmond en nieuwe campussen rond maintenance (Woensdrecht – Tilburg) en rond logistiek (Supply Chain Campus Breda).

(4) Een vierde investeringslijn betreft de ontwikkeling van een **landmark** van hoge architectonische waarde op het terrein van (technologische) kennis en innovatie. Zoals het Evoluon lange tijd heeft gefunctioneerd als een (inter)nationaal icoon en landmark van innovatie ten tijde van de naoorlogse industrialisatie van Brabant, zo is nu behoefte aan een nieuw icoon die de transformatie richting een kennisregio gestalte geeft. Aansluitend op

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

bovengenoemde investeringslijn rondom campusontwikkeling kan de HTCE gebruikt worden om een dergelijke educatieve attractie (incl. conferentiecentrum) op het gebied van high tech te realiseren. Gedacht wordt aan een 'science center' waarin een breed publiek kennis kan maken met wetenschappelijke en technologische doe- en ontdekkzaken. Een dergelijk science center dient de plek in de regio te zijn om bezig te zijn met technologie.

Tijdschik en effecten

Beleid voor kennis en innovatie is middellange termijn beleid. Het traject van een binnenkomend talent tot een draaiende onderneming duurt circa 5-10 jaar. De daadwerkelijke transitie naar een effectief renderende kenniseconomie (outcome) is eerder een kwestie 10-20 jaar. Een echt revoluerend en zichzelf versterkend systeem functioneert pas op langere termijn (>20 jaar). Het pad richting een dergelijk systeem is niet rechtlijnig of door beleid compleet te programmeren. Creatie van kennis en innovatie is fundamenteel onzeker en kan niet vooraf worden ontworpen.²

Er worden met voorgestelde investeringslijnen meerdere, elkaar versterkende effecten voorzien: (1) groei van het aantal kennisintensieve bedrijven en kennisinstituten, (2) meer buitenlandse studenten en kenniswerkers in Brabant, (3) meer internationaal georiënteerde leefomgeving, (4) grotere toegevoegde waarde per eenheid geïnvesteerde (publieke) R&D, door extra inzet op valorisatie van kennis, (5) ontwikkeling en realisatie van extra campussen door gerichte publieke investeringen en vergroting van marktvraag en, tot slot, (6) vergroting van opleidingsaanbod op het gebied van technologie en ondernemerschap in de hele onderwijskolom.

Met name de effecten 3, 5 en 6 dragen bij aan verdere versterking van de aantrekkelijkheid van Brabant als vestigingsplaats voor studenten, kenniswerkers, bedrijven en kennisinstituten. Daarmee worden de effecten 1 en 2 opnieuw versterkt; de gewenste cirkel van stimulering is dan rond.

2.4 Bereikbaarheid

Brabant is een belangrijke vervoersschakel in Noordwest-Europa. Brabant ligt aan vitale en drukke verkeerscorridors die de Randstad maar ook Vlaanderen verbinden met Zuid Nederland en het verdere Europese achterland. Alleen al rond Eindhoven komen zes snelwegen bij elkaar. Brabant vormt een cruciale schakel in het wegennet. Dit kruispunt van infrastructuur is niet alleen van groot belang voor het bereikbaar houden van de Mainportregio's Amsterdam, Rotterdam en Antwerpen, maar ook voor de ontsluiting van de aangrenzende regio's als Greenport Venlo en het snel groeiende Agrofoodcluster aan de

---

² Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Innovatie vernieuwd. Opening in viervoud*, Den Haag, 2008.

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

noord-oostkant van de regio rond Uden-Veghel. De regio zelf profiteert optimaal van de corridors als ontsluiting voor zowel het personen- (wegen en OV) als het goederenvervoer naar andere delen van Nederland en het verdere achterland. Daarnaast vervullen onderdelen van de corridors een essentiële functie voor het regionale verkeer. Maar het zijn wel corridors die de alsmaar toenemende nationale en internationale verkeersdrukke moeten verwerken.

De provincie Noord-Brabant wil de mobiliteitsbehoefte zo goed mogelijk faciliteren door maatregelen die een optimale bijdrage leveren aan betrouwbare en acceptabele reistijden van deur tot deur. Verbeteringen van de bereikbaarheid gaan gepaard met verbeteringen van de kwaliteit van de daaraan verbonden leefomgeving en ondersteunen een duurzame economische ontwikkeling op langere termijn. Prioriteit wordt gegeven aan de bereikbaarheid van de economische (top)lokaties op drie schaalniveaus (internationaal, nationaal, BrabantStad). Het betreft o.m. de steden in Brabant, maar ook de A2 kenniszone Eindhoven/'s-Hertogenbosch, bedrijventerrein Moerdijk, Maintenance Valley Woensdrecht en omgeving. Daarbij staat niet de auto centraal, maar wordt de kracht van alle modaliteiten optimaal benut. De kern van de aanpak is een optimaal functionerend –robuust- infrastructuurnetwerk (weg, spoor, water) voor personen- en goederenvervoer.

Uit de Netwerkanalyse BrabantStad (2006) blijkt als gevolg van de forse ontwikkeling van het personen- en goederenvervoer richting 2020 de bereikbaarheid van Brabant ernstig onder druk komt te staan. Wat betreft het goederenvervoer zetten we in op een verbeterde goederenverbinding Rotterdam-België (RoBel) waardoor tevens de externe veiligheidssituatie op het Brabantspoor kan worden verbeterd. Het oplossen de bereikbaarheidsopgave voor het personenvervoer concentreert zich op de Zuidoostvleugel BrabantStad. Daarvoor heeft de MIRT-verkenning een integraal, samenhangend pakket van maatregelen ontwikkeld. Kenmerkende filosofie daarin is het bieden van rust en groen in het middengebied Eindhoven-Helmond en een vlotte doorstroming en ruimtelijk economische ontwikkelingskansen aan de randen.

Investerings bereikbaarheid

Op het vlak van bereikbaarheid, verkeer en vervoer gaat het concreet om een viertal investeringslijnen:

(1) **Grote ruit rond Eindhoven – Helmond**, inclusief een samenhangend en robuust programma voor natuur- en landschapontwikkeling voor het middengebied, HOV-netwerk, een samenhangend fietsnetwerk, een nieuw station Eindhoven Acht en de aanhaking van de regio op het Europese hogesnelheidsnet (HSL). Realisatie van de grote ruit betreft een capaciteitsvergroting van de N279, een nieuwe oost-westverbinding en ook het

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

doortrekken van de parallelbanen van de A67 tot aan de aansluiting bij Geldrop.

(2) **N69**; verbinding Eindhoven – Valkenswaard – België. De weg zorgt al jaren voor overlast in de kernen Waalre en Aalst. Met de recente overdracht van de weg van het Rijk aan de provincie kan nu worden begonnen om de weg te gaan verleggen. Eind 2008 is een begin gemaakt met het opstellen van een totale gebiedsvisie. Een visie waarin infrastructuur en ruimtelijke ontwikkeling nauw op elkaar worden afgestemd.

(3) Verbreding (capaciteitsvergroting) **noordelijk deel van de N279** ('s-Hertogenbosch – Veghel). De N279 vormt een belangrijke schakel in het wegennet van Oost-Brabant en is benoemd tot zogenaamde regionale economische ontwikkelingsas. Capaciteitsverhoging leidt onder andere tot ontlasting van het onderliggende wegennet en geschiedt in nauwe samenhang met ruimtelijke, ecologische en landschappelijke aspecten.

(4) Realisatie van de **spoorlijn RoBel**, onderdeel van de goederenruit Zuid-Nederland. Deze goederenruit is van belang voor het goederenvervoer per spoor. RoBel is opgenomen als langetermijn maatregel in het Provinciaal Verkeers en Vervoersplan (PVVP). Momenteel vormt RoBel tevens onderdeel van de MIRT-verkenning Antwerpen – Rotterdam. Provinciaal streven is om een deel van RoBel, namelijk VEZA (de verbinding van Zeeland naar Antwerpen) eerder te realiseren.

Tijdhorizon en effecten

Voor bovengenoemde projecten, in het bijzonder de verkeers- en vervoersprojecten, moeten nog veel procedures doorlopen worden. Het vaststellen van een nieuwe tracé voor infrastructuur vergt zorgvuldige besluitvorming. De 'nieuwe' aanpak van infraprojecten conform het advies van commissie Elverding, gaat uit van een versnelling van te doorlopen procestijden. Desondanks is het echter niet mogelijk dat de infraprojecten al voor 2015 in uitvoering worden genomen. Investeringsvergoedingen vergen een termijn tot na 2020. Eén van de projecten die wel voor 2015 al in uitvoering kan komen, betreft het noordelijke deel van de N279, tussen 's-Hertogenbosch en Veghel.

Met bovengenoemde investeringslijnen worden de volgende, deels samenhangende, deels elkaar versterkende effecten beoogd: (1) in algemene zin een versterking van het Brainportklimaat, (2) een verbeterde bereikbaarheid van de Zuidoostvleugel BrabantStad, als onderdeel van het robuuste onderliggende Brabantse wegennet, en (3) in relatie daarmee een versterking van de groene (landschappelijke en ecologische) 'infrastructuur' in de regio, (4) het duurzaam faciliteren van het doorgaande spoorvervoer uit de havens naar het achterland door een nieuw dedicated goederenspoor en, tot slot, (5) in

relatie daarmee een aanzienlijke verbetering van de externe veiligheid op en langs de Brabantroute.

2.5 Duurzame energie

Een duurzame energiehuishouding (betrouwbaar, betaalbaar en schoon) is een essentiële voorwaarde voor een duurzame economische ontwikkeling van Brabant op lange termijn. De provincie Noord-Brabant zet daarom in op realisatie van een dubbeldoelstelling: (1) in samenhang met het rijksbeleid werken aan een versterking van de energie-onafhankelijkheid ten opzichte van het buitenland, en (2) een versterking van de onafhankelijkheid ten opzichte van fossiele brandstoffen.

Energie en economie zijn sterk met elkaar verbonden. Energie is nodig om de economie draaiende te houden en tegelijkertijd hebben ontwikkelingen in de mondiale energiehuishouding sterke effecten op de Nederlandse en Brabantse economie. Om op termijn het gebruik van fossiele brandstoffen te reduceren en een klimaatneutrale energievoorziening te creëren, zal de bestaande bebouwing en mobiliteit van Brabant energiezuinig moeten worden gemaakt. Er zijn verschillende ontwikkelingen die dit mogelijk maken, bijvoorbeeld zonne-energie, biomassa, koude-warmte opslag en elektrisch rijden. Hieronder worden enkele voorbeelden uitgewerkt.

In het kader van de maatregelen voor de economische recessie wordt al substantieel geïnvesteerd in het energieneutraal maken van het Brabantse woningbestand (Inzet provincie ten aanzien van economische recessie, BM-0733). Naast woningbouw is er ook aandacht voor het stimuleren van energiezuinige verlichting en het energiezuinig maken van de openbare verlichting. Slimme energiezuinige verlichting kan de elektriciteitsrekening van wegbeheerders aanzienlijk laten dalen. De elektriciteitsrekening wordt bij deze overheden voor ongeveer 50% bepaald door openbare verlichting. Door onze eigen infrastructuur als toonbeeld aan te pakken bevorderen we innovatie en geeft de provincie het goede voorbeeld.

Daarnaast dient er aandacht te zijn voor betaalbare en schone mobiliteit. Een voorbeeld in dit verband is elektrisch rijden. Elektrisch vervoer kan 20 tot 70% energiebesparing opleveren. Het bestaande provinciale subsidieprogramma voor schone brandstoffen ondersteunt reeds het aanbod van accu-oplaadpunten voor elektrische auto's. Wij willen het elektrisch rijden verder stimuleren. De innovatieve en automotive industrie die in Brabant sterk aanwezig is, kan van deze ontwikkeling profiteren.

Zonne-energie wordt als energiebron voor de toekomst gezien. Het inzetten op zonne-energie is daarom een kansrijke exercitie. De ontwikkeling en uitbreiding van biomassa als energiebron is eveneens kansrijk. Brabant heeft een groot

potentieel aan organische grondstoffen. Door vergisting – en in de toekomst vergassing – van deze organische stromen kan een substantiële hoeveelheid biogas worden geproduceerd. Dit biogas kan worden gebruikt voor decentrale elektriciteitsopwekking of worden opgewerkt tot groen gas dat kan worden ingevoerd in het gasnet of als transportbrandstof worden ingezet. Productie kan in de toekomst (2020) door technologische ontwikkelingen grootschaliger en efficiënter worden opgezet. Naast vermeden gebruik van fossiele brandstoffen wordt door het gebruik van mest voor vergisting tevens de uitstoot van broeikasgassen verminderd.

Een groot deel van onze energiebehoefte (circa 50%) bestaat uit warmte. Die wordt nu vaak gemaakt door het opstoken van relatief duur aardgas. Er zijn aanzienlijke besparingskansen door de toepassing van andere bronnen, zoals restwarmte van bedrijven die nu niet benut wordt, of aardwarmte. Hierbij kan met name gekeken worden naar het warmte-aanbod en de warmte-vraag op bedrijventerreinen en de mogelijke kansen die er zijn voor hergebruik van restwarmte. De provincie kan een belangrijke rol spelen bij het realiseren van warmtenetten voor het gebruik van restwarmte voor het verwarmen van bedrijfsprocessen of tuinbouwkassen. Wij bemiddelen bij de aanleg van warmtenetten en gaan na welke rol wij verder kunnen spelen bij het ontwikkelen en aanleggen van warmtenetten.

Investerings duurzame energie

Uitgangspunt voor het provinciale energiebeleid is de trias energetica, het principe van eerst besparen, vervolgens toepassen van duurzame energie en als laatste zo effectief mogelijke inzetten van fossiele brandstoffen. Duidelijk is dat hierbij de keuzes voor energiebesparing, inzet van duurzame energiebronnen en efficiencyverhoging sterk met elkaar samenhangen. Deze samenhang vraagt om een integraal perspectief op de Brabantse energiehuishouding in het licht van voornoemde dubbeldoelstelling van 'energie-onafhankelijkheid'. Een dergelijk perspectief zal bestaan uit de volgende investeringslijnen:

(1) Maximale inzet op **energiebesparing** op alle terreinen (industrie, bestaande woningvoorraad, etc), en een daaraan gekoppelde verhoging van de energie-efficiency van bestaande systemen door toepassing van onder andere warmtekrachtkoppeling, koude warmte opslag, hergebruik van warmte en/of geothermie. Met betrekking tot bestaande woningen willen we naast "Brabant Bespaart" (voor zowel particulieren als woningcorporaties), ook een structuurfonds of garantiestelling voor energierenovaties opzetten.

(2) (Door)ontwikkeling van **duurzame energiebronnen**. Binnen Brabant liggen met name kansen op het gebied van de ontwikkeling van zonne-energie en de inzet van biomassa voor vergisting of verbranding. Zo zijn er verschillende bedrijven en kennisinstellingen in Brabant die de technologie bezitten om

energiewinning door zonnecellen een impuls te geven. Slimme netwerken moeten decentrale energie-opwekking mogelijk maken. Door met een hoog ambitieniveau in te zetten op elektrisch rijden wordt, in combinatie met slimme netwerken, grootschalige elektriciteitsopslag mogelijk.

(3) Stimuleren en mogelijk maken van lange termijn **energieonderzoek** samen met onderwijsinstellingen en het Brabantse bedrijfsleven, bijvoorbeeld door het slim verbinden van kennisinstellingen en bedrijven in experimenten en de productie van innovatieve energiesystemen. Hier ligt een duidelijke relatie met de pijler kennis en innovatie. Het is van belang om als overheden, ondernemers en onderwijsinstellingen de krachten te bundelen. In een speciaal energieplatform zouden ideeën kunnen worden uitgewisseld over bijvoorbeeld nieuw in te zetten technologieën.³

Tijdhorizon en effecten

De investeringslijnen die bij duurzame energie worden genoemd worden in een uitvoeringsprogramma en masterplan uitgewerkt. Het masterplan energie heeft een looptijd van 2009 tot 2020. Door een investeringsimpuls aan innovatie en technologie op het terrein van duurzame energie, worden de volgende effecten beoogd: (1) groei van het aantal kennisintensieve bedrijven en kennisinstituten op het terrein van duurzame energie, door toegenomen onderzoek en toepassingen, (2) aantoonbare versterking van de internationale uitstraling en zichtbaarheid van de regio als proeftuin voor duurzame energie, (3) aantoonbare reductie van energiegebruik, zowel op het terrein van mobiliteit als de (bestaande) woningvoorraad en (4) forse toename (inzet en gebruik) van nieuwe energiebronnen (zonnecellen, decentrale opwekking) in Brabant.

2.6 Leefomgeving (sport en cultuur)

Een gunstig klimaat voor kennis en innovatie wordt niet alleen bereikt door een diverse en hoogwaardige kennisinfrastructuur (bedrijven, kennisinstellingen, onderwijsvoorzieningen, kenniswerkers) maar ook door de aanwezigheid van een levendig, tolerant en aantrekkelijk woon- en leefklimaat in de regio. Aangezien menselijk (sociaal) kapitaal de kurk is waarop de kenniseconomie draait, worden mensgerichte vestigingsfactoren steeds belangrijker in de wereldwijde concurrentiestrijd om goed geschoold talent. Dit talent kiest niet alleen voor een goede, uitdagende baan, maar ook voor een aantrekkelijke en toegankelijke omgeving om in te werken, wonen en recreëren. Het succes van een kennisregio wordt dus indirect en in toenemende mate bepaald door de *quality of life* tijdens, maar vooral ook buiten werktijd.

---

³ Zie hiervoor onder andere: SER Brabant, *Energie en innovatie*, 's-Hertogenbosch, 2008 en Telos, *Energiek Brabant. Een scenariostudie naar de energievoorziening van Noord-Brabant in 2040*, Tilburg, 2009.

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

In tegenstelling tot de meer afgelegen landelijke provincies in Nederland wordt een landelijke, groene woonomgeving in Brabant gecombineerd met een goede bereikbaarheid en een uitgebreid voorzieningenapparaat. Brabant verenigt in dit verband het beste van twee werelden: stad en land zijn altijd binnen handbereik. Tegenover de hoogstedelijke cultuur en concentraties van voorzieningen bieden de hoogwaardige groen-blauwe structuren van Brabant een landschappelijke omgeving dat op complementaire wijze denk- en leefruimte biedt aan Brabanders en mensen van buiten Brabant. Daar hoort een robuuste groenstructuur bij.

Een goed vestigingsklimaat hangt daarnaast nauw samen met de kwaliteit van de sociale en culturele leefomgeving. Sport en cultuur krijgen hierbij in het bijzonder aandacht. Brabant moet investeren in toptalenten op gebied van sport en cultuur. Zij dragen bij aan het culturele leven in Brabant, het sportklimaat en het imago van Brabant. Sport en cultuurtalenten versterken de aantrekkingskracht van onze regio. Een goede sportieve en culturele infrastructuur zorgt voor een bruisende omgeving en draagt bij aan de internationale uitstraling en positionering van Brabant. Hiermee wordt de aantrekkingskracht van Brabant vergroot waardoor de concurrentiepositie verbetert. Het sociale aspect van sport- en cultuurbeoefening is echter zeker zo belangrijk. Sport en cultuur bevorderen niet alleen sociaal-culturele waarden, maar kennen ook een economische waarde.

Sport en cultuur zijn manifest in de regio aanwezig. Zo is Brabant aantoonbaar de sportiefste regio in Nederland, door het relatief grote aantal topsporters en talenten en een groot aandeel sportverenigingen. Er bevindt zich een aantal topsportfaciliteiten die bovenaan de lijst in Nederland staan. Het zwembad in Eindhoven is een voorbeeld van een dergelijke topaccommodatie voor een sport waar Brabant goed in is, voor de hoge technologische standaard die Brabant nastreeft en de internationale profilering die wordt beoogd. Gezien het grote aantal topsporters dat Brabant rijk is, kan het aanbod van topaccommodaties nog worden versterkt. Investeren in sport en cultuur betekent investeren in zowel de top als de breedte. Hiermee wordt ook van onderop het sport- en cultuurklimaat ingevuld.

“Echte winst topsport zit in talentontwikkeling” De Volkskrant, 31 juli 2008

Om een uitstekend sport- en cultuurklimaat te realiseren in Brabant, is een aantal investeringen interessant. Hoewel de voorzieningenstructuur (podia, theaters, musea, sportaccommodaties) in Brabant vrij gelijkmatig is verspreid en van een redelijk goed niveau is, is op termijn een meer geïntegreerde stedelijke massa noodzakelijk om draagvlak te kunnen bieden aan nationale en

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

internationale topvoorzieningen. Topevenementen en ontwikkelmogelijkheden voor talenten zijn hierbij van belang. De ambitie van BrabantStad om in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa te worden en de bijdrage van Brabant aan het Olympisch Plan 2028, zijn belangrijke voertuigen hiervoor. Ook relatief nieuwe markten als gaming, de audiovisuele industrie, design⁴ en sport in combinatie met technologie bieden kansen.

Investerings leefomgeving

De belangrijkste kansen om de leefomgeving van Brabant als topkennisregio te versterken door middel van sport en cultuur zijn de volgende:

(1) Investeren in hoogwaardige **accommodaties en topevenementen** op het gebied van cultuur (o.a. design) en sport, waarvan zowel de top als de breedte profiteert. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan BrabantStad Culturele Hoofdstad 2018 het Olympisch Plan 2028. Sport en technologie krijgen bijzondere aandacht. Het kennisprofiel van Brabant kan daarmee ingezet worden voor sport;

(2) Investeren in hoogwaardig pakket aan **opleiding en begeleiding** op het gebied van sport en cultuur (topdocenten) op niveau, werk/ontmoetingsplekken, topevenementen en ondernemerschap. Voor optimale inzet en rendement van talenten, is ondernemerschap een belangrijk aspect. Toptalenten die bijvoorbeeld een eigen atelier willen beginnen, moeten bij hun ontwikkeling aandacht besteden aan ondernemen;

Tijdhorizon en effecten

Voor deze voornoemde investeringslijnen geldt een (middel)langetermijn horizon van respectievelijk 2018 (Brabant Culturele Hoofdstad) en 2028 (Olympisch Plan).

De beoogde effecten van bovengenoemde investeringslijnen zijn erop gericht om (a) een duurzame en krachtige impuls te bieden aan vijf steden en hun regio, die hun kracht en kansen in een netwerkverband willen ontwikkelen, teneinde samen een meerwaarde te realiseren in de vorm van een aantrekkelijke, diverse en sportieve en cultuurrijke mozaïekmetropool BrabantStad; (b) de integrale ontwikkeling van culturele en sportieve infrastructuur in nauwe samenhang met andere beleidsterreinen - zoals wetenschap, technologie, ruimtelijke ordening, economie, onderwijs, sociale zaken - als belangrijke vestigingsfactor voor

---

⁴ Voor design, een speerpunt van Brabant, is de relatie met de kenniseconomie reeds expliciet gelegd. Naar aanleiding van uw motie d.d. 27 juni 2008 wordt momenteel een provinciaal vormgevingsbeleid uitgewerkt. De pijlers van dit beleid zijn ondernemerschap, kennis, talent en uitstraling. Er is ook aandacht voor het opzetten van kenniscentra en een topinstituut. Design heeft hiermee naast culturele ook directe economische waarde.

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

bewoners, bedrijven, studenten en bezoekers voor recreanten en toeristen in deze metropool; en (c) te komen tot een aantoonbare versterking van de internationale uitstraling en zichtbaarheid van de regio als kwaliteitsvol, modern en dynamisch woon, werk, studie- en verblijfsgebied.

2.7 Overzicht kansrijke investeringslijnen

Pijler	Projecten
Kennis en innovatie	Bevorderen innovatief ondernemerschap
	Valorisatie van kennis
	Ontwikkeling campusconcept
	Realisatie landmark/icoon op HTCE
Bereikbaarheid	Grote Ruit Eindhoven-Helmond
	N69 Eindhoven – Valkenswaard
	N279 's-Hertogenbosch – Veghel
	Goederenspoorlijn Rotterdam – België (RoBel)
Duurzame energie	Energiebesparing en verhoging energie-efficiëncy
	Ontwikkeling en toepassing van duurzame energiebronnen
	Technologisch energieonderzoek
Leefomgeving	Hoogwaardige cultuur- en sportaccommodaties en evenementen
	Opleiding, begeleiding en ondernemerschap op het terrein van sport en cultuur

3. Financiële uitwerking

3.1 Inleiding

De vervreemding van de aandelen Essent levert de provincie Noord-Brabant middelen op die als volgt zullen worden besteed: (1) ter compensatie van het dividend zal een deel van de middelen rentedragend worden belegd, (2) een deel van de middelen zal voor consumptieve investeringen worden aangewend en (3) een ander deel zal gereserveerd worden voor lange termijn maatschappelijke investeringen. Het hier gepresenteerde investeringsprogramma Essent richt zich nadrukkelijk op de inhoudelijke invulling van deze laatste lijn.

3.2 Extra en revolverend karakter Essent middelen

Doelstelling van het investeringsprogramma is om een zo maximaal mogelijk maatschappelijk effect te bewerkstelligen. De inzet van de middelen Essent moet zo veel mogelijk verleiden tot grotere inspanningen van anderen. En dat geldt voor zowel andere overheidsmiddelen als private middelen. Ze dienen niet alleen een multiplier-effect (sneeuwbaaleffect) te hebben op bedrijfsinvesteringen en investeringen van kennis- en onderwijsinstellingen (onderwijs en onderzoek) maar ook op investeringen van medeoverheden en maatschappelijke organisaties. We hebben het in dit verband niet voor niets over een investeringsprogramma.

Daarnaast is het uiteraard de bedoeling dat de extra impuls vanuit de middelen Essent ook werkelijk extra is, met andere woorden dat die impuls niet in de plaats komt van andere middelen. Een optimale benutting van Europese- en rijksmiddelen voor de bouwstenen 'kennis en innovatie', 'bereikbaarheid', 'duurzame energie' en 'leefomgeving' dient daarom voorop te staan. Dat geldt in de huidige economische recessie maar even zeer in de komende jaren.

Tot slot dienen de middelen voor een groot deel revolverend te zijn, dat wil zeggen dat concrete economische opbrengsten in geld worden gegenereerd die opnieuw kunnen worden ingezet.

3.3 Effectiviteit van Essent middelen

Om het gewenste multiplier effect te kunnen bereiken is samenwerking met publieke en private partijen een absolute voorwaarde. Daarom is nadrukkelijk gekozen voor een uitwerking op hoofdlijnen van (kansrijke) investeringslijnen, zodat in een later stadium voldoende ruimte wordt geboden aan maatschappelijke partners, het Brabantse bedrijfsleven en Brabantse kennis- en onderwijsinstellingen om, in samenwerking met de provincie, tot concrete projecten en bijbehorende businesscases te komen. De provincie zal de komende periode actief naar samenwerking met partners binnen en buiten de provincie zoeken.

Niet alleen vanuit het oogpunt van samenwerking, maar ook vanuit wens om de middelen optimaal in te zetten, is een concrete invulling van de investeringslijnen nu nog niet altijd aan te geven. Om met het investeringsprogramma zoveel mogelijk aan te sluiten bij de rijks- en Europese agenda, om deze te kunnen versterken en/of verdiepen, is afstemming noodzakelijk. Op Rijksniveau wordt momenteel discussie gevoerd over bestrijding van de economische recessie, waarbij ook naar investeringen in de kenniseconomie wordt gekeken. Daarnaast beschikt het Rijk over FES-middelen die in principe voor een belangrijk deel in innovatie worden geïnvesteerd. Tenslotte geldt dat programma's als Picken in de Delta, OP-Zuid en verschillende Interreg-programma's mogelijkheden bieden om projecten en ontwikkelingen tot stand te brengen. Al die programma's verlenen subsidies "om niet". Voor de inzet van de Essentmiddelen zou voor het overgrote deel echter moeten worden gekozen voor instrumenten en vormen waarbij, indien succesvol, middelen weer terugvloeien.

Vanwege het abstractieniveau van voorliggend investeringsprogramma is in dit stadium nog geen onderbouwing te geven van het economisch rendement van de voorgestelde investeringen. In algemene zin kan ten aanzien van investeringen in de kenniseconomie (kennisbenutting, innovatie, aantrekken kenniswerkers, etc.) echter worden vastgesteld dat deze gunstig uitpakken. Het aantrekken van kenniswerkers bijvoorbeeld rendeert. Kenniswerkers zijn van belang omdat ze een positief effect hebben op de productiviteit en innovatiekracht van de regionale economie. Het gaat dan niet alleen om hoger opgeleid personeel, maar ook mensen op MBO-niveau die kennis kunnen toepassen en gebruiken. Vooral in het MKB vervullen MBO'ers een cruciale rol bij de implementeren of versnellen van een innovatie. Uit recent economisch onderzoek blijkt dat vergroting van de kennis en vaardigheden van de beroepsbevolking direct leidt tot een hogere productiviteit.⁵ Tevens is bekend dat banen in R&D een grote multiplier hebben in productie en indirect in dienstverlening: één baan in R&D levert 8 tot 10 banen in productie, diensten en service op.⁶ Ook voor investeringen in bereikbaarheid zijn positieve effecten bekend. Maatschappelijke Kosten- en Baten Analyses (MKBA's) hebben aangetoond dat investeringen in Brabant renderen voor heel Nederland.⁷

---

⁵ Op bedrijfsniveau leidt een stijging van het gemiddelde opleidingsniveau met één jaar tot ca. 8% extra productiviteit, op macroniveau tot 6% extra BBP per hoofd van de bevolking. Zie hiervoor ook de Brabantse Kennisinvesteringsagenda.

⁶ Als voorbeeld kan de regio Eindhoven/Brainport dienen. Hier werken 14.000 onderzoekers. Deze onderzoekers genereren 112.000 tot 140.000 banen in productie en service en 9,2 mld euro aan toegevoegde waarde. Zie o.a. Stichting Brainport, *Brainport Navigator 2013*, Eindhoven, 2006.

⁷ Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu, Ministerie van Economische Zaken, Ministerie van Landbouw, Natuur en

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

3.4 Uitgangspunten investeringsprogramma Essent

A.

Het Essent-dossier levert de provincie de komende jaren de volgende geldstromen op:

Vervreemding aandelen medio 2009	2.279 mln
Af: dividend 2008	- 123 mln
Vrijval risicoreserveringen	475 mln
Vervreemding Essent Milieu	PM
Totaal	2.631 mln

B.

Het structurele dividend wordt, teneinde de begroting structureel sluitend te houden, structureel gecompenseerd voor een bedrag van € 123 mln (vermogen blijft vermogen). Dit gebeurt door een combinatie van:

Rente-inkomsten en dividend uit het netwerkbedrijf	60 mln
Dividend Essent Milieu	7 mln*
Het uit de 2.631 mln inkomsten afzonderen van een stamkapitaal van 1.630 mln (rente 3,5%)	56 mln
	123 mln

* na vervreemding van Essent-Milieu wordt de opbrengst toegevoegd aan het stamkapitaal van € 1.630 mln om het niveau van de structurele dividendcompensatie op ca € 123 mln te handhaven.

C.

Na A en B resteert een eenmalig investeringsbedrag van € 1000 mln (totaal van de geldstromen: € 2631 mln minus € 1630 mln stamkapitaal). Bij de besteding van dit investeringsbedrag wordt zoveel mogelijk als uitgangspunt gehanteerd dat risicodragende participaties met (gedeeltelijk) terugverdienpotentieel (revolvererend) de voorkeur hebben boven het verstrekken van subsidies. Niet alleen wordt hiermee (meer) recht gedaan aan het principe vermogen moet zoveel mogelijk vermogen blijven, maar vooral ook wordt hiermee het multiplier-effect vergroot. Ter illustratie: de provincie kan beter met € 100 mln risicodragend kapitaal in een publiek-privaat samenwerkingsverband deelnemen dat als doel heeft laagrentende leningen te verstrekken op energiebesparende maatregelen aan woningen om hiermee een investering van 1 miljard in deze maatregelen “los te trekken”.

3.5 Investeringsprogramma Essent

Vanwege de – in dit stadium nog slechts schetsmatige uitwerking van het programma – kan voor de pijlers en bijbehorende investeringslijnen, behoudens de pijler ‘bereikbaarheid’, nog geen inzicht worden gegeven in de kosten. Wel is aan te geven hoe – op hoofdlijnen – het eenmalig beschikbare investeringsbedrag van €1000 mln zal worden verdeeld over de pijlers. Daarmee wordt richting gegeven aan het nog nader uit te werken programma.

Vanzelfsprekend zal het zwaartepunt gericht zijn op de pijler kennis en innovatie, die de ‘motor’ vormt van de te realiseren ambitie richting een topkennisregio (zie: figuur 1 en 2). De andere pijlers zijn ‘toeleverend’ dan wel ‘ondersteunend’. Op basis van deze prioritering kan de volgende procentuele verdeling worden vastgesteld: 60% van het bedrag komt ten goede aan de pijler kennis en innovatie, 30% aan duurzame energie en 10% aan leefomgeving. Hiermee wordt recht gedaan aan de focus op de kenniseconomie, terwijl het belang van duurzaamheid ook terug te zien is in de verdeling. De aspecten van leefomgeving (sport, cultuur) zijn randvoorwaarden voor het optimaal functioneren van de kenniseconomie; de pijler leefomgeving is daarom een relatief kleiner onderdeel van het totale investeringsprogramma.

Uitzondering op bovengenoemde verdeling vormt, zoals aangegeven, de pijler bereikbaarheid. Deze pijler kent op de meeste onderdelen al een nadere financiële uitwerking. Ten behoeve van de MIRT-verkenning Zuidoostvleugel BrabantStad (2008) is reeds een grove raming gemaakt van de kosten van genoemde investeringslijnen (excl. RoBel-spoorlijn en N279 Noord). In totaal betreft het een geraamd investeringsvolume van ca. € 750 mln. De jaarlijkse kapitaallasten van dit volume worden afgedekt door een gecombineerd spaar- en financieringsfonds. Met ingang van uiterlijk het jaar 2012 zal aan het bestaande infrastructuurfonds jaarlijks € 50 mln worden toegevoegd. Hiermee wordt, gegeven de geschatte voorbereidings- en realisatietijd van circa 10 jaar, voorafgaand aan en tijdens de investering in de periode 2012-2019 een bedrag van circa € 400 mln gespaard dat wordt ingezet ter afdekking van de investering van circa € 750 mln. De kapitaallasten samenhangend met het daarna resterende bedrag van € 350 mln kunnen ruim worden afgedekt uit het bedrag van € 50 mln dat structureel beschikbaar is na realisatie.

Samen met betrokken partners zal de komende periode gewerkt worden aan een nadere uitwerking en concretisering met bijbehorende indicatieve kostenramingen en financiële onderbouwing. Essentieel bij de verder uitwerking is draagvlak bij alle betrokkenen, in het bijzonder u als Provinciale Staten. In dat verband achten wij het belangrijk dat met u in het vervolgproces alle relevante informatie wordt gedeeld, ook al geldt voor een aantal uitwerkingen, dat die nog niet anders dan in bandbreedtes of met zekere aannames kan worden verstrekt.

Dit geldt voor de beoogde effecten van genoemde investeringslijnen, maar ook voor de indicatieve kostenramingen van de daaruit voortvloeiende projecten en/of programma's, regelingen e.d. We gaan er zorg voor dragen dat voor zowel uw betrokkenheid als voor kennisname van de verdere onderbouwingen in de komende maanden voldoende tijd beschikbaar is.

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

4. Proces en organisatie

Het voorliggend investeringsprogramma betreft een voorstel op hoofdlijnen. Wanneer u instemt met het investeringsprogramma, willen wij met u bekijken hoe verdere invulling te geven aan inhoud, proces en organisatie. Na de zomer wordt een nadere inhoudelijke en organisatorische uitwerking aan u voorgelegd. U kunt dan voorstellen verwachten op de volgende punten:

- Financiële uitwerking van de pijlers: op basis van de hoofdlijnen in dit voorstel zal het investeringsprogramma verder worden uitgewerkt. Per pijler wordt een uitgebreide financiële paragraaf toegevoegd waarmee de voorgestelde investeringen worden onderbouwd. De verdeling tussen de verschillende onderdelen alsmede de uitwerking per pijler komen daarbij aan de orde;
- Concrete maatregelen per pijler (projecten, programma's etc.) inclusief financiële aspecten;
- Nadere uitwerking van de effecten van de voorgestelde investeringen inclusief tijdspad;
- Voorstel voor samenwerking met onze partners (rol provincie per investeringsspoor, bijdrage in termen van geld en capaciteit van onze partners, etc);
- Voorstel voor een vehikel (fonds) om de middelen voor het investeringsprogramma daadwerkelijk weg te zetten in projecten die de beoogde doelstellingen realiseren.

Samen met u en onze partners uit overheid, onderwijs, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties gaan wij graag aan de slag om het programma verder uit te werken en te concretiseren.

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

Het voorstel

Wij stellen u voor te besluiten conform bijgaand ontwerp-besluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant,
de voorzitter

de secretaris

J.R.H. Maij-Weggen

drs. W.G.H.M. Rutten

Auteurs:

J. Janssen, toestel (073) 680 86 57

A.G.P. van der Heijden, toestel (073) 680 83 78

Bijgevoegd treft u de volgende bijlage aan:

1. Fundamenten van een kenniseconomie

Ontwerp-besluit 18/09 B

Voorgestelde behandeling:

PS-vergadering : 24 april 2009

Statencommissie : Commissie Bestuur en Middelen, 3 april 2009

Onderwerp

Investeringsprogramma Essent

's-Hertogenbosch

Datum

17 maart 2009

DIS-nummer

1517901

Directie

Economie & Mobiliteit

Bijlage(n)

1

Provinciale Staten van Noord-Brabant,

- gelezen het voorstel van Gedeputeerde Staten, d.d. 17 maart 2009;
- gelet op de Provinciewet;

besluiten:

Met inachtneming van de door Provinciale Staten geuite wensen en bedenkingen, kennis te nemen van het in het voorstel van Gedeputeerde Staten opgenomen investeringsprogramma Essent en hiermee in te stemmen.

's-Hertogenbosch, 24 april 2009

Provinciale Staten van Noord-Brabant,
de voorzitter

de griffier